

YOLSUZLUKLARIN DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: ÇOK BOYUTLU PANEL VERİ ANALİZİ

Cem Kaan ARSLAN^{1*}

¹Dr. Öğr. Üyesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, Tokat

*cemkaan.arslan@gop.edu.tr

⁺ORCID: 0000-0002-8668-1876

Öz-Bu çalışma, yolsuzluğun ekonomik büyümeyi, sosyal gelişmeyi ve siyasi istikrarı olumsuz etkileyen yaygın bir sorun olduğunu ve ekonomik sistemler ve kurumlar üzerindeki etkilerinin incelenmeye değer olduğunu vurgulamaktadır. Yolsuzluk, kaynakların yanlış dağılımına neden olarak ekonomik büyümeyi engeller ve adil olmayan bir ekonomik sistemin oluşmasına zemin hazırlayarak toplumun genel refahını olumsuz yönde etkiler. Yolsuzluğun ekonomiye zararlı etkileri, kamu finansmanı üzerindeki tahrip edici etkisi, özel sektörün büyümesini engellemesi ve hukukun üstünlüğünü zayıflatması gibi farklı kanallardan gelmektedir. Bu bağlamda, yolsuzlukların doğrudan yabancı yatırımlar (DYY) üzerindeki etkisine odaklanılmaktadır. Makalede, 150 ülkeye ait 2012-2021 verileri kullanılarak yapılan çok boyutlu panel veri analizleri sonucunda, yolsuzluklarla DYY arasında bölge ya da gelişmişlik düzeylerinden bağımsız olarak negatif bir ilişki belirlenmiştir. Yolsuzluk algı indeksindeki bir artışın (yolsuzluklardaki azalma) DYY akımlarını artırdığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak, bu çalışma dünya genelinde yolsuzlukların, DYY üzerinde "uzanan el" rolünü üstlendiğini göstermektedir. Bu sonuçlar, politika yapıcılar ve iş dünyası için önemli ipuçları sunmakta ve yolsuzlukla mücadele stratejilerinin DYY'yi teşvik etmek ve sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek için etkili bir araç olabileceğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yolsuzluk Algı İndeksi, Doğrudan Yabancı Yatırımlar, Çok Boyutlu Panel Veri Analizi

EFFECTS OF CORRUPTION ON FOREIGN DIRECT INVESTMENTS: MULTIDIMENSIONAL PANEL DATA ANALYSIS

197

Abstract-This study emphasizes that corruption is a widespread problem that negatively impacts economic growth, social development, and political stability, and it deserves examination regarding its effects on economic systems and institutions. Corruption hinders economic growth by leading to a misallocation of resources and laying the groundwork for an unjust economic system, adversely affecting the overall well-being of society. The detrimental effects of corruption on the economy arise from various channels, such as its destructive impact on public finance, hindering the growth of the private sector, and weakening the rule of law. In this context, the focus is on the impact of corruption on Foreign Direct Investments (FDI). Through multi-dimensional panel data analyses using data from 150 countries for the period 2012-2021, the article reveals a negative relationship between corruption and FDI, independent of geographical regions or levels of development. It is found that an increase in the corruption perception index (indicating a decrease in corruption) leads to an increase in FDI inflows. Consequently, this study demonstrates that corruption worldwide plays a "grabbing hand role" in FDI. These findings provide essential insights for policymakers and the business community, suggesting that anti-corruption strategies can be effective tools in promoting FDI and supporting sustainable development.

Keywords: Corruption Perceptions Index, Foreign Direct Investments, Multi-Dimensional Panel Data Analysis

GİRİŞ

Yolsuzluk, çağlar boyunca süregelen bir toplumsal hastalık olarak ekonomik büyümeyi, sosyal gelişmeyi ve siyasi istikrarı zayıflatan yaygın bir sorun olarak devam etmektedir. Yolsuzluğun toplumsal güven, siyasi meşruiyet ve etik normlar üzerindeki zararlı etkileri çok net olmakla birlikte, ekonomik sistemler ve kurumlar üzerindeki etkileri kapsamlı bir şekilde incelenmeyi hak etmektedir. Dolayısıyla yolsuzluğun ekonomik dokuya olan zararlı etkisi, akademisyenler, politika yapımcılar ve uluslararası kuruluşlar tarafından geniş çapta dikkate alınmaktadır. Yolsuzluk ve ekonomik sonuçları arasındaki karmaşık ilişkiyi anlamak, bu olguyu önlemek ve sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmek için etkili stratejilerin oluşturulmasında hayati önem taşımaktadır. Yolsuzluk, güvenilir gücün kişisel kazanç için kötüye kullanılması olarak tanımlanan, küçük rüşvetten kamu kaynaklarının zimmete geçirilmesine ve yasadışı mali akışlara kadar değişen birçok formu içerir. Ekonomi üzerindeki zararlı etkileri farklı kanallardan cereyan eden yolsuzluk faaliyetlerinin, ilk olarak kamu finansmanı üzerindeki tahrip edici etkisinden söz edilebilir. Kamu görevlileri yolsuzluk gibi faaliyetlerde bulunduğu, kaynakların yanlış tahsisine, azalan kamu yatırımlarına ve zayıflayan mali disipline neden olmaktadır. Önemli altyapı projeleri, sağlık, eğitim ve yoksullukla mücadele gibi temel alanlara tahsis edilebilecek sınırlı kamu kaynaklarının israfına yol açmaktadır. Bu durum ilerleyen süreçte sosyal refahın zayıflamasına ve gelir dağılımındaki eşitsizliğin artmasına sebebiyet vermektedir.

Ayrıca, yolsuzluk rekabeti bozmak suretiyle özel sektörün büyümesini engellemektedir. Rüşvet ve nepotizm, şeffaflık, hesap verebilirlik ve eşit fırsat ilkelerine aykırı hareket ettiğinde, işletmeler için adil bir faaliyet alanını ortadan kaldırmaktadır. Bu sadece yerli ve yabancı yatırımları engellemez, aynı zamanda girişimcilik faaliyetini, yenilikçiliği ve verimliliği de engellemektedir. Yolsuzluk ortamında işletmeler genellikle rüşvet ve komisyonlar için önemli kaynakları yönlendirmek zorunda kalır. Bu da üretken faaliyetlerden kaynakların saptırılmasına neden olur. Sonuç olarak, genel iş ortamı kötüleşir, rekabet gücü azalır ve ekonomik sonuçlar optimize edilemez.

Bunun yanı sıra, yolsuzluk hukukun üstünlüğünü zayıflatarak ve kurumları güçsüzleştirerek ekonomik istikrarsızlığa sebebiyet vermektedir. Yolsuzluğun yaygın olduğu toplumlarda etkili hukuki çerçeveler ve uygulama mekanizmalarının eksikliği, sözleşmelerin uygulanmasını, mülkiyet haklarının korunmasını ve anlaşmazlık çözümünü engellemektedir. Bu durum, iş yapma maliyetini artırarak yerli ve yabancı yatırımları baltalar ve ekonomik dinamizmi engeller. Bununla birlikte zayıf kurumlar belirsizlik doğurarak, uzun vadeli yatırımları caydırmakta ve teknolojik ilerlemeleri engellemektedir.

Tüm ekonomik faaliyetleri etkileyen yolsuzluk olgusunun Doğrudan Yabancı Yatırımlar (DYY) üzerindeki etkisi

yadsınamaz. Uzunca bir süredir DYY birçok ülke için ekonomik büyüme ve refahın önemli bir itici gücü olarak görülmektedir. DYY bir ülkeden başka bir ülkeye bir şirket veya birey tarafından yapılan yatırımı ifade eder ve genellikle yerel işletmelere sahip olmayı veya işletme faaliyetleri kurmayı içerir. DYY, iş yaratma potansiyeli, teknoloji transferi, verimlilik artışı ve yeni pazarlara erişim gibi fırsatlar sunar. Dünya genelindeki hükümetler, ekonomik büyümeyi teşvik etmek, rekabet gücünü artırmak ve sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek amacıyla DYY'yi aktif olarak ararlar.

Yolsuzluk ve DYY arasındaki ilişkinin anlaşılması, politika yapımcılar, ekonomistler ve iş liderleri için son derece önemlidir. Bu konuda yapılan akademik çalışmaların pek çoğu yolsuzluğun DYY üzerindeki negatif etkisini vurgulayan “uzanan el” fenomenini desteklemektedir. Bu görüşteki çalışmalar, yolsuzluğun iş maliyetlerini artırarak karlılığı düşürdüğünü ve riskleri yükselttiğini belirterek yolsuzluğun DYY'yi caydırıcı bir etkisi olduğunu savunmaktadırlar. Bir diğer yaklaşım ise yolsuzluğun ticarete “yardımcı el” olarak işlev gördüğünü ileri sürer. Bu görüşe göre, yolsuzluk karmaşık düzenlemeler sürecinde bürokratik engelleri aşmayı kolaylaştırarak veya kısaltarak yatırımı kolaylaştırabilmekte, dolayısıyla teşvik etmektedir (Petrou & Thanos, 2014, s.444).

Bu makalenin amacı DYY ile yolsuzluk arasındaki ilişkiyi bölgesel farklılıkları ve gelişmişlik düzeylerini de dikkate alarak ortaya koyabilmektir. Bu amaç doğrultusunda 150 ülkeye ait 2012-2021 verileri kullanılarak çok boyutlu panel veri analizleri yapılmıştır. Yapılan analizler neticesinde coğrafi bölge ya da gelişmişlik düzeylerindeki farklılıklardan bağımsız olarak DYY ile yolsuzluklar arasında negatif bir ilişki tespit edilmiştir.

YOLSUZLUK VE EKONOMİK FAALİYETLERİN TEORİK PERSPEKTİFİ

Yolsuzluğun ekonomik faaliyetler üzerindeki etkileri farklı bakış açılarıyla teorik olarak irdelenmiştir. Bu olgular arasındaki ilişkinin anlaşılması kalkınma yolundaki ülkeler açısından hayati önem arz etmektedir. Zira bu perspektifleri dikkate almak, yolsuzluğu azaltmaya, ekonomik büyümeyi teşvik etmeye ve sürdürülebilir kalkınmayı desteklemeye yönelik politika tedbirleri ve stratejileri açısından belirleyicidir.

a) *Rant Kolama Teorisi*: Rant kollama teorisi, bireylerin veya grupların üretken olmayan yöntemlerle ekonomik rant veya ayrıcalıklar elde etmeye çalıştıklarında yolsuzluğun ortaya çıktığını ileri sürer. Yolsuzluk, kaynakları üretken faaliyetlerden saptırır, piyasa mekanizmalarını bozar ve kaynak tahsisinde etkinlik kayıplarına neden olur (Tollison, 2012, s.75). Yatırımları ve yeniliği teşvik etmeyen yolsuzluk, bireylerin üretken girişimlere katılmak yerine rant arayışı fırsatlarını güvence altına almayı ve sömürmeyi odak noktası haline getirmesi nedeniyle ekonomik büyümeyi engeller.

b) *Kurumsal Teori*: Kurumsal teori, ekonomik davranış ve sonuçları şekillendirmede kurumların rolünü vurgular. Yolsuzluk, zayıf kurumsal çerçeveler ve yönetim yapılarının bir belirtisi olarak görülür. Hukukun üstünlüğünün yetersiz olduğu, zayıf düzenleyici sistemlerin bulunduğu ve zayıf hesap verebilirlik mekanizmalarının olduğu toplumlarda yolsuzluk gelişir. Yolsuzluk, güveni erozyona uğratar, kamu güvenini zayıflatır ve ekonomik faaliyetleri engeller. Güçlü ve şeffaf kurumlar, yolsuzluğu caydırmak, adil rekabeti teşvik etmek ve ekonomik kalkınmayı desteklemek için hayati öneme sahiptir (Sudibyo & Jianfu, 2015, s.818).

c) *Vekalet Teorisi*: Vekalet teorisi, yolsuzluk ile vekalet sorunları arasındaki ilişkiye odaklanır. Yolsuzluk genellikle görevlendirilen kişilerin (kamu görevlileri veya çalışan gibi) yetkilerini kişisel kazanç için kötüye kullanmasıyla gerçekleşir ve bunun sonucunda görev veren (kamu veya temsil ettikleri kuruluş gibi) zarar görür. Bilgi asimetrisi, ahlaki tehlike ve hesap verebilirliğin eksikliği yolsuzluğa zemin hazırlar. Bu perspektif, yolsuzluğu azaltmak ve ekonomik verimliliği artırmak için denetim mekanizmaları, teşvikler ve şeffaflığın önemini vurgular (Braun & Guston, 2003, s. 304).

d) *Politik Ekonomi Perspektifi*: Politik ekonomi perspektifi, yolsuzluğun ve ekonomik faaliyetin şekillenmesinde politik ve ekonomik faktörler arasındaki etkileşimi inceler. Yolsuzluğun dinamiklerinin, çıkar grupları ve siyasi yapılar tarafından etkilenebileceği kabul edilir. Bazı durumlarda, yolsuzluk, iktidardakilerin pozisyonlarını korumak veya kaynakları seçici olarak dağıtmak için bir araç olarak kullanılabilir. Bu perspektif, yolsuzlukla mücadele etmek ve sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı desteklemek için siyasi reformlar, denge mekanizmaları ve kapsayıcı yönetim gerekliliğini vurgular (Aktan, 2014, s. 63).

e) *Sosyal Sermaye Teorisi*: Sosyal sermaye teorisi, yolsuzluğun toplumdaki sosyal normlar, güven ve sosyal ağlar tarafından etkilendiğini öne sürer. Güçlü kişilerarası ilişkiler, güven ve işbirliğinin yoğun olduğu yüksek sosyal sermayeye sahip toplumlar genellikle yolsuzluğa karşı daha az eğilimlidir. Buna karşılık, düşük sosyal sermayeye sahip toplumlar daha yolsuzluğa meyilli olabilir (Akçay, 2002, s. 220). Bu perspektif, yolsuzlukla mücadele etmek ve ekonomik faaliyeti teşvik etmek için sosyal uyum, toplumsal katılım ve kolektif eylemin rolünü vurgular.

f) *Davranışsal İktisat Perspektifi*: Davranışsal iktisat perspektifi, yolsuzluğu etkileyen psikolojik ve bilişsel faktörleri araştırır. Yolsuzluk fırsatlarıyla karşılaştığında bireylerin sahip olduğu önyargılar, sezgisel yaklaşımlar ve karar verme süreçlerini inceler. Bu perspektif, yolsuzluğun temelindeki

davranışsal etkenleri anlamının ve psikolojik faktörleri dikkate alan müdahaleler tasarlamının önemini vurgular. Bu bakış açısıyla, yolsuzlukla mücadelede hukuki ve kurumsal reformların ötesine geçen müdahalelerin geliştirilmesi gerektiğini öne sürülmektedir (Muramatsu & Bianchi, 2021, s. 101).

AMPİRİK LİTERATÜR TARAMASI

Yolsuzluklar ve DYY arasındaki ilişki üzerine yapılan çalışmalar, farklı bakış açılarıyla birçok önemli bulgu ortaya koymaktadır. Ancak bu iki değişken arasındaki ilişkiye dair bir fikir birliği söz konusu değildir. Uygulamalı literatürün bulguları temelde üç grupta toplanabilir. İlk olarak yolsuzluğun DYY akımları üzerinde negatif etkisi olduğunu tespit eden, yolsuzluğun "uzanan el" rolü ile devletin ve bürokratik sistemin, dolayısıyla ekonominin tekerleğini aşındırdığını öne süren çalışmalardan söz edilebilir. Bir diğer grup çalışma, yolsuzlukla DYY arasında pozitif bir ilişki tespit etmiştir. Bu çalışmalar, yolsuzluğun bürokrasinin tekerleğini yağlayarak DYY'leri teşvik ettiği ve yolsuzluğun bir tür "yardımcı el" rolü oynadığını öne sürmektedir. Son olarak yolsuzlukla DYY arasındaki ilişkinin her iki yönde de olabileceğini öne süren çalışmalar söz konusudur. Bu ilişkinin doğrusal değil, U biçiminde olduğunu tespit çalışmaların yanı sıra, ilişkinin yönünün yatırım yapan firmaya, yatırım süreçlerine, ev sahibi ülkenin coğrafi konumuna bağlı olabileceğini öne süren çalışmalar da mevcuttur. Bu çalışmaların bir kısmı bölümün devamında detaylandırılmıştır.

Egger ve Winner, (2005) çalışmalarında yolsuzluğun DYY üzerindeki etkilerini kısa ve uzun dönem için incelemiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre kısa dönemde negatif etkisi olan yolsuzluklar uzun dönemde DYY üzerinde pozitif etki yapmaktadır. Aynı yazarların 2006'daki çalışmalarında ise (Egger & Winner, 2006) 21 OECD ve 38 OECD dışı ülke ele alınmış, ülkeler arasındaki DYY akımlarında yolsuzluğun etkisi incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda genel olarak yolsuzluğun negatif etkilerinin, pozitif etkilerine baskın geldiğini, bununla birlikte OECD içindeki akımların, OECD dışı akımlara göre yolsuzluktan daha önemli ölçüde etkilendiğini tespit etmişlerdir. OECD dışındaki DYY için ekonomik büyüme ve faktör donatımının etkisinin yolsuzluğun etkisinden daha büyük olduğu gözlemlenmiştir.

Yolsuzluğun DYY üzerindeki etkilerini, pazara giriş ve faaliyet süreci ayrımı yaparak inceleyen Thede ve Karpaty (2023), çok uluslu işletmelerin yolsuzluk baskısını azaltmak için pazarlık güçlerini kullanabileceklerini veya maliyetleri düşürmek ve yatırımlardan faydalanabilmek için yerel iş normlarını benimseyebileceklerini vurgulamaktadırlar. Yazarların ana bulgularına göre yüksek teknolojiye sahip çok uluslu işletmeler, yolsuzluktan etkilenmezler; çünkü siyasi etkilerini kullanarak yolsuzluğa bulaşmış sistemlerde ayrıcalıklı muamele elde edebilmektedirler. Ayrıca yolsuzluğun asıl

kısıtlayıcı etkisinin pazara giriş sürecinde yaşandığını, ancak yerel firmalarla ortaklığa girmeleri halinde caydırıcı etki bir yana yolsuzluğun bir teşvik unsuru olabileceğini tespit etmişlerdir.

Petrou ve Thanos (2014), bankacılık sektörü için firma düzeyinde yaptıkları analizlerle yolsuzluk-DYY ilişkisini ortaya koymaya çalışmışlardır. Elde ettikleri sonuçlara göre yolsuzlukla DYY arasındaki ilişki U şeklindedir. Düşük ve orta düzeyde yolsuzluk yatırımları olumsuz etkilerken, yüksek düzeyde bir yolsuzluk yatırımları pozitif etkilemektedir. Orta düzeyde yolsuzlukta bankaların bilgi kalitesi, meşruiyet kazanma ve sözleşmeleri koruma konularında sorunlarla karşılaşabileceğini, yüksek düzeyde yolsuzluk olan bir ülkede ise “oyunun kurallarının” belli olduğunu, dolayısıyla bankalar açısından belirsizliğin azalacağını vurgulamışlardır. Benzer şekilde Helmy (2013) ve Murcia & Uysal (2022) da DYY ile yolsuzluk arasında pozitif ilişki tespit eden çalışmalarındadır.

Alemu (2012), 19 Asya ülkesi için yaptığı çalışmada yolsuzluğun DYY akımları üzerinde negatif bir etkisinin olduğunu, yolsuzluk düzeyindeki %1’lik azalmanın söz konusu ülkelerde DYY girişini yaklaşık %9 nispetinde artıracakını tespit etmiştir. Zander (2021) ise çekim modeli uyguladığı çalışmasında yolsuzluk ile DYY akımları arasında negatif bir ilişki tespit etmiştir.

Eren ve Jimenez (2015) Türkiye’ye OECD ülkelerinden gelen DYY akımlarını incelemişler ve benzer kurumsal yapıdaki ülkelerden daha yüksek düzeyde yatırım geldiğini tespit etmişlerdir. Yolsuzluk düzeyleri Türkiye’ye yakın olan OECD ülkelerinden Türkiye’ye daha yüksek hacimde DYY yapılmasını, firmaların benzer bir kurumsal ortamda kaynaklarından ve yeteneklerinden daha yüksek düzeyde getiri elde etmeleriyle açıklamışlardır.

Jalil vd. (2016) çalışmalarında 42 Asya, Afrika ve Latin Amerika ülkesi için yolsuzluğun DYY üzerindeki etkilerini panel regresyon analizleri ile incelemişlerdir. Yolsuzluğun farklı bölgeler açısından farklı etkileri olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Asya ve Afrika ülkeleri için yolsuzlukla DYY arasında pozitif, Latin Amerika ülkeleri için negatif bir ilişki tespit etmişlerdir.

Al-Sadig (2009), çalışmasında yolsuzlukla DYY arasında negatif bir ilişki bulmuştur. Yolsuzluktaki bir birimlik artışın DYY akımlarını %11 oranında azalttığını tespit etmiştir. Bununla birlikte analizlerini DYY akımlarını etkileyebilecek kurumsal faktörlerle genişlettiğinde yolsuzluğun negatif etkisinin anlamsız hale geldiğini, hatta bazı durumlarda pozitif etki yaptığını tespit etmiştir. Yazar, bir ülkedeki kurumların niteliğinin DYY üzerinde yolsuzluk düzeyinden daha etkili olduğunu, daha güçlü kurumsal yapılara sahip ülkelerin zayıf olanlara göre %29 nispetinde daha fazla DYY akımını çektiğini vurgulamıştır.

Hakkala vd. (2023) yolsuzluğun DYY üzerindeki etkilerini yatırımın amaçlarını dikkate alarak değerlendirmişlerdir. Yatırım yapan firmanın nihai amacı ev sahibi ülkenin pazarına erişimse yatay yatırım, ev sahibi ülkedeki faktör maliyetlerinden yararlanarak ihracat yapmak (gerek kendi ülkesine gerekse üçüncü ülkelere) ise dikey yatırım kavramlarını kullanmışlardır. Yapılan analizlere göre yatay ve dikey yatırımlar yolsuzluktan farklı ölçüde etkilenmektedir. İsveçli ÇUŞ için yapılan analizler neticesinde yerel pazarı hedefleyen firmaların yolsuzluktan, dikey yatırım yapmayı amaçlayan firmalara göre daha fazla etkilendiğini tespit etmişlerdir.

Yolsuzluk ile DYY arasındaki ilişkiyi bir başka bakış açısıyla inceleyen çalışmalardan biri de Robertson ve Watson'a (2004) aittir. Bu çalışmada DYY düzeyleriyle değil değişimi ile ele alınmıştır. Bununla birlikte literatürün genelinde aksine DYY’deki değişimin yolsuzluk üzerindeki etkilerine odaklanılmıştır. Sonuç olarak DYY değişim oranındaki artış ülkedeki yolsuzluk algısını artırmaktadır.

MATERYAL VE YÖNTEM

Veri Seti

Bu çalışmanın amacı yolsuzluğun DYY akımları üzerindeki etkisini coğrafi bölge ve gelir değişkenlerini de göz önünde bulundurarak çok boyutlu panel veri analizi ile tespit etmektir. Bu amaç doğrultusunda örneklem hacmini maksimize edecek biçimde 150 ülkenin 2012-2021 periyodundaki yıllık DYY, yolsuzluk indeksi ve kontrol değişkeni olarak çalışan başına gelir verileri kullanılmıştır.

DYY akımlarına ilişkin veriler Dünya Bankası veri tabanından elde edilmiştir. Analizlerde kullanılan bu veriler net DYY akımlarının gayrisafi yurt içi hasılaya oranı şeklinde tanımlanmıştır.

Yolsuzluk değişkeni için ise sıklıkla kullanılan, Transparency International¹ tarafından üretilen Yolsuzluk Algı İndeksi (YAI) kullanılmıştır. Yıllık olarak yayınlanan YAI dünya genelinde kamu sektörü yolsuzluk algısını ölçer. 1 ile 100 arasında değer alan indekste daha yüksek değer daha düşük düzeyde bir yolsuzluk algısına işaret eder. Bu veriler Transparency International’ın internet sayfasından elde edilmiştir.

Literatürde DYY akımlarının belirleyicileri olarak sıklıkla gelir, büyüme, verimlilik, ticari açıklık, enflasyon ve vergi oranları gibi değişkenler ön plana çıkmaktadır. Bu çalışmada çok boyutlu panel veri modeli uygulamasında boyutlardan birini gelir oluşturduğu için kontrol değişkeni olarak doğrudan kişi başına gelir ya da büyüme oranı yerine emek verimliliğini temsilen işgücü başına gelir kullanılmıştır. Veriler analizlere doğal logaritmalarıyla dahil edilmiştir. ABD doları cinsinden işgücü başına gelir verileri de Dünya Bankası veri tabanından elde edilmiştir.

¹ Transparency International, küresel yolsuzlukla mücadele etmek için kurulmuş, kâr amacı gütmeyen, devlet-dışı bir uluslararası çatı organizasyonudur.

Bu çalışmada çok boyutlu panel veri analizindeki boyutlardan biri coğrafi bölgedir. Ülkelerin coğrafi bölgelere göre gruplandırılmasında Transparency Intenational'ın sınıflandırması kullanılmıştır. Buna göre ülkeler altı farklı coğrafi bölgede gruplandırılmıştır: Amerika Kıtası (24 ülke), Asya-Pasifik Bölgesi (24 ülke), Doğu Avrupa ve Merkez Asya (17 ülke), Orta Doğu ve Kuzey Afrika (14 Ülke), Sahara Altı Afrika (43 ülke), Batı Avrupa ve Avrupa Birliği (28 ülke).

Panel veri analizinde dikkate alınan bir diğer boyut gelir gruplarıdır. Analizlere dahil olan ülkeler, gelir düzeyleri esas alındığında, Dünya Bankasının tasnifine göre dört kategoride yuvalanmışlardır: üst gelir, üst orta gelir, alt orta gelir ve alt gelir.

Tablo 1'de 2012-2021 periyodunda (10 yıl) ve 150 ülkeye ait DYY, YAİ ve İBG verilerine ilişkin tanımlayıcı istatistikler gelir gruplarına göre ayrılmış bir biçimde sunulmaktadır. Gözlem sayılarından anlaşılacağı üzere 22 ülke alt, 47 ülke orta, 37 ülke üst orta ve 44 ülke üst gelir grubunda bulunmaktadır.

DYY verilerine ilişkin ortalamalar incelendiğinde gelir grupları arasında önemli ölçüde bir farklılık olmamakla birlikte değişkenliğin en yüksek olduğu grup üst orta gelir grubudur. YAİ verilerinde ise üst gelir grubundaki ülkeler diğerlerinden ciddi ölçüde ayrılmaktadır. Bu ülkelerde yolsuzluk algısının çok daha düşük olduğu gözlemlenmektedir. Yolsuzluklar dikkate alındığına değişkenliğin en büyük olduğu gelir grubu alt gelir grubudur. İBG'de ise beklendiği üzere ortalamalar gelir grubu ile birlikte artmaktadır. Bu değişkende ise değişkenliğin en yüksek olduğu gruplar alt orta ve alt gelir gruplarıdır.

Tablo 1. Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	Gelir Grubu	Ortalama Maksimum Minimum				Std Sapma
		Ortalama	Maksimum	Minimum	Std Sapma	
Doğrudan Yabancı Yatırımlar (DYY)	Alt	4.884	82.74	-4.845	8.834	
	Orta	3.260	39.81	-37.17	5.373	
	Üst	3.655	32.764	-4.541	3.830	
	Orta	4.062	106.60	-40.08	10.7	
Yolsuzluk Algı İndeksi (YAİ)	Alt	28.50	56.00	8.00	9.13	
	Orta	32.36	68.00	15.00	9.42	
	Üst	38.95	65.00	16.00	9.257	
	Orta	65.27	92.00	35.00	15.03	
İşgücü Başına Gelir (İBG)	Alt	6004	20200	1709	3916	
	Orta	18328	64821	2652	12018	
	Üst	40997	94605	18783	12508	
	Orta	88668	149451	43852	22280	

Metodoloji

Bu çalışmada yolsuzluğun DYY üzerindeki etkilerini incelemek üzere dört boyutlu bir panel veri analizi yapılmıştır. Veri seti bir zaman ve üç birim boyutu (ülke, bölge ve gelir düzeyi) içermektedir. Çok boyutlu panel veri modellerinde sabit etkiler varsayımı ile gölge değişkenli en küçük kareler tahmincisi ve grup içi tahminci kullanılabilir. Ancak gölge değişkenli en küçük

kareler yönteminde gölge değişkenlerin neden olacağı serbestlik derecesi kaybı ve birbiri içerisine yuvalanmış birim boyutlarının çoklu doğrusal bağlantıya sebep olmaları nedeniyle grup içi tahmincisi tercih edilmiştir (Tatoğlu, 2016, s. 61).

$$Y_{ijkt} = \alpha + \beta X_{ijkt} + \mu_i + \gamma_j + \theta_k + \lambda_t + u_{ijkt} \quad (1)$$

$$i = 1 \dots N, j = 1 \dots M, k = 1 \dots R, t = 1 \dots T$$

Dört boyutlu panel veri modeli (1) numaralı eşitlikteki gibi tanımlanabilir. Bu eşitlikte μ , γ ve θ birim etkilerini, λ ise zaman etkisini göstermektedir. X bağımsız değişkenler matrisini, Y ve u ise sırasıyla bağımlı değişken ve hata terimi vektörlerini göstermektedir. Modeldeki birimler birbiri içerisine yuvalanmıştır. i ülkeleri, j bölgeleri ve k da gelir gruplarını ifade etmektedir.

Modelde grup içi dönüşüm;

$$(Y_{ijkt} - \bar{Y}_i - \bar{Y}_j - \bar{Y}_k - \bar{Y}_t + 3\bar{Y}) = \beta(X_{ijkt} - \bar{X}_i - \bar{X}_j - \bar{X}_k - \bar{X}_t + 3\bar{X}) + (\varepsilon_{ijkt} - \bar{\varepsilon}_i - \bar{\varepsilon}_j - \bar{\varepsilon}_k - \bar{\varepsilon}_t + 3\bar{\varepsilon}) \quad (2)$$

şeklinde yapılmaktadır (Tatoğlu, 2016, s. 63).

BULGULAR

Yolsuzlukların DYY üzerindeki etkisini incelemek üzere kurgulanan dört boyutlu panel veri modeli (3) numaralı eşitlikte tanımlanmıştır.

$$DYY_{ijkt} = \beta_0 + \beta_1 YAİ_{ijkt} + \beta_2 \ln İBG_{ijkt} + \mu_i + \gamma_j + \theta_k + \lambda_t + u_{ijkt} \quad (3)$$

Bu modelde DYY bağımlı değişken olan doğrudan yabancı yatırımları, YAİ yolsuzlukları temsil eden yolsuzluk algı indeksini, $\ln İBG$ ise işgücü başına gelirin logaritmasını ifade etmektedir. μ_i ülke etkisini, γ_j bölge etkisini, θ_k gelir grubu etkisini ve λ_t ise zaman etkisini göstermektedir. i ($i=1\dots 150$) ülkeleri, j ($j=1\dots 6$) bölgeleri, k ($k=1\dots 4$) gelir gruplarını ve t ($t=1\dots 10$) 2012-2021 yıllarını göstermektedir. Burada ülkeler bölgeler ve gelir grupları içerisine yuvalanmıştır. Bununla birlikte testler ve karşılaştırma açısından tek bir etkinin olduğu aşağıdaki modellerde tahmin edilmiştir.

$$DYY_{ijkt} = \beta_0 + \beta_1 YAİ_{ijkt} + \beta_2 \ln İBG_{ijkt} + \mu_i + u_{ijkt} \quad (4)$$

$$DYY_{ijkt} = \beta_0 + \beta_1 YAİ_{ijkt} + \beta_2 \ln İBG_{ijkt} + \gamma_j + u_{ijkt} \quad (5)$$

$$DYY_{ijkt} = \beta_0 + \beta_1 YAİ_{ijkt} + \beta_2 \ln İBG_{ijkt} + \theta_k + u_{ijkt} \quad (6)$$

$$DYY_{ijkt} = \beta_0 + \beta_1 YAİ_{ijkt} + \beta_2 \ln İBG_{ijkt} + \lambda_t + u_{ijkt} \quad (7)$$

Analizlerin ilk aşamasında boyutların etkilerini görebilmek üzere tesadüfi etki en çok olabilirlik tahmini yapılmıştır. (3), (4), (5), (6) ve (7) numaralı modellerin tahmin sonuçları Tablo 2'de sunulmaktadır.

Tablo 2. Tesadüfi Etkiler (En Çok Olabilirlik) Tahmincisi

	Model 3	Model 4	Model 5	Model 6	Model 7
--	---------	---------	---------	---------	---------

YAI	0.052*	0.053**	0.038**	0.036**	0.038**
lnİBG	-0.816*	-0.868*	0.756**	-0.788***	0.753**
Sabit	9.919**	10.41**	9.92***	10.354**	9.896**
Wald	3.99	4.27	9.45***	9.09**	9.4***
LR Testi H ₀	H ₀ : μ _i = Y _j = θ _k = λ _t = 0	H ₀ : μ _i = 0	H ₀ : Y _j = 0	H ₀ : λ _t = 0	H ₀ : λ _t = 0
LR Test İstatistiği	346.12**	343.79**	0.00	0.15	0.10

Not: *, ** ve *** sırasıyla %10, %5 ve %1 anlamlılık düzeylerinde sıfır hipotezinin reddedildiğini göstermektedir.

Tablo 2'ye bakıldığında tüm katsayıların en az %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı oldukları görülmektedir. Bununla birlikte Model 3'e ait LR testi etkisi olduğunu göstermektedir. Tüm etkilerin tek tek gözlemlendiği Model 4, 5, 6 ve 7 için LR test istatistiklerine bakıldığında ise yalnızca ülke boyutunun etkili olduğu, bölge, gelir grubu ve zaman etkilerinin olmadığı tespit edilmiştir. Bu sonuçlar ışığında yalnızca ülke etkisinin varlığını modele dahil eden Model 4 için sabit etkiler grup içi tahmincisi uygulanmıştır. Tahminde kullanılan grup içi dönüşüm aşağıdaki 8 numaralı eşitlikteki gibidir:

$$(Y_{ijkt} - \bar{Y}_i) = \beta(X_{ijkt} - \bar{X}_i) + (\varepsilon_{ijkt} - \bar{\varepsilon}_i) \quad (8)$$

Tablo 3'te yalnızca ülke etkisinin dahil edildiği Model 4 için sabit etkiler grup içi tahmincisinin ve tesadüfi etkiler en çok olabilirlik tahmincisinin sonuçları birlikte sunulmaktadır.

Tablo 3. Model 4 Tahmin Sonuçları

	Model 4 (DYY _{ijkt} = β ₀ + β ₁ YAI _{ijkt} + β ₂ lnİBG _{ijkt} + μ _i + u _{ijkt})	
	Sabit Etki Grup İçi Tahmini	Tesadüfi Etki En Çok Olabilirlik Tahmini
YAI	0.156**	0.053**
lnİBG	1.108	-0.868*
Sabit		10.41**
Wald İstatistiği		4.27
F İstatistiği	3.77**	

Nor: *, ** ve *** sırasıyla %10, %5 ve %1 anlamlılık düzeylerinde sıfır hipotezinin reddedildiğini göstermektedir.

Tablo 3'teki sonuçlara bakıldığında sabit etki grup içi tahmininde modelin %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Bununla birlikte YAI'ye ait katsayının da pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Yolsuzluk algı indeksinin yolsuzlukla ters yönde değer aldığı, yani yolsuzluk algısı arttıkça indeks değerinin düştüğü göz önünde bulundurulunca bu sonuç yolsuzluklarla DYY akılları arasında negatif bir ilişkiye işaret etmektedir. Bu sonuca göre yolsuzluk algı indeksindeki bir birimlik artış, DYY akımlarını yaklaşık 0.156 birim artıracaktır. DYY ile işgücü başına gelir arasında ise istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

En çok olabilirlik tahmincisi ise DYY ile YAI arasında pozitif, lnİBG arasında ise negatif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Wald istatistiğine bakıldığında modelin anlamlı olmadığı ortaya çıkmaktadır. İki tahminci

arasında seçim yapma noktasında Hausman testi fiilen uygulanamamakla birlikte testin mantığı burada da seçim yapmak için kullanılabilir. Tesadüfi etkiler tahmincileri "katsayılar arasındaki fark sistematik değildir" şeklindeki sıfır hipotezinde etkin olmakla birlikte alternatif hipotezde tutarsızdırlar. İki farklı tahmincinin katsayılarının önemli ölçüde farklı oldukları göz önünde bulundurulunca sabit etki grup içi tahmincisini tutarlı olduğu söylenebilir.

SONUÇ

Yolsuzluğun ekonomik büyüme, sosyal gelişme ve siyasi istikrar üzerinde olumsuz etkileri olduğu bilinen bir gerçektir. Ancak, yolsuzluğun doğrudan yabancı yatırımlar üzerindeki etkisini inceleyen çalışmalarda bir fikir birliği yoktur. Zira literatürde yolsuzluğun DYY üzerinde negatif etkileri olduğunu tespit eden çalışmaların yanı sıra pozitif etkileri olduğunu öne süren çalışmalar da mevcuttur. Bununla birlikte her iki etkinin de duruma bağlı olarak geçerli olabileceğini öne süren çalışmalar da vardır.

Bu çalışmada makro düzeyde veriler kullanılarak daha genel bir sonuca ulaşılmaya çalışılmış; bunu yaparken de coğrafi bölge ve gelişmişlik düzeylerinin muhtemel etkileri göz önünde bulundurulmuştur. Bu amaç doğrultusunda çok boyutlu panel veri analizleri uygulanmıştır.

Yapılan analizler neticesinde yolsuzluk-DYY ilişkisinde bölge ya da gelir düzeyi etkilerinin olmadığı ortaya çıkmıştır. Ancak ülkelere özgü spesifik etkilerin varlığı tespit edilmiştir. Yolsuzluklarla DYY arasında istatistiksel olarak anlamlı, negatif bir ilişki bulunmuştur. Yani yolsuzluk algı indeksindeki artışın (yolsuzluklardaki azalma) DYY akımlarını artırdığı tespit edilmiştir.

Bu sonuçlar göstermektedir ki, dünya genelinde yolsuzluklar, DYY söz konusu olduğunda "yardımcı el" değil "uzanan el" rolünü üstlenmektedir. Dolayısıyla yolsuzluğun DYY üzerindeki genel etkisinin caydırıcı olduğunu söylemek mümkündür. Bu sonuçlar, politika yapıcılar ve iş dünyası için önemli ipuçları sunmakta ve yolsuzlukla mücadele stratejilerinin doğrudan yabancı yatırımları teşvik etmek ve sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek için etkili bir araç olabileceğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Akçay, S. (2002), "Impact of Social Capital on the Corruption: An Empirical Study", *H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(2), 217-228.
- Aktan, C. C. (2014), "Yolsuzluğun Politik İktisadi", *Hukuk Ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 60-72.
- Alemu, A. M. (2012), "Effects of Corruption on FDI Inflow in Asian Economies", *Seul Journal of Economics*, 25(4), 387-412.
- Al-Sadig, A. (2009), "The Effects of Corruption on FDI Inflows", *Cato Journal*, 29(2), 267-294.
- Braun, D., & Guston, D. H. (2003), "Principal-agent theory and research policy: An introduction", *Science and Public Policy*, 30(5), 302-308. <https://doi.org/10.3152/147154303781780290>
- Egger, P., & Winner, H. (2005), "Evidence on corruption as an incentive for foreign direct investment", *European Journal of Political Economy*, 21(4), 932-952. <https://doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2005.01.002>
- Egger, P., & Winner, H. (2006), "How Corruption Influences Foreign Direct Investment: A Panel Data Study", *Economic Development and Cultural Change*, 54(2), 459-486. <https://doi.org/10.1086/497010>
- Eren, T. M., & Jimenez, A. (2015), "Institutional quality similarity, corruption distance and inward FDI in Turkey", *Journal of East European Management Studies*, 20(1), 88-101. <https://doi.org/10.5771/0949-6181-2015-1-88>
- Hakkala, K. N., Norback, P.-J., & Svaleryd, H. (2023), "Asymmetric Effects of Corruption on FDI: Evidence from Swedish Multinational Firms", *The Review of Economics and Statistics* (2008) 90 (4): 627–642.
- Helmy, H. E. (2013), "The impact of corruption on FDI: Is MENA an exception?", *International Review of Applied Economics*, 27(4), 491-514. <https://doi.org/10.1080/02692171.2012.752445>
- Jalil, A., Qureshi, A., & Feridun, M. (2016), "Is corruption good or bad for FDI? Empirical evidence from Asia, Africa and Latin America", *Panoeconomicus*, 63(3), 259-271. <https://doi.org/10.2298/PAN1603259J>
- Muramatsu, R., & Bianchi, A. M. A. F. (2021), "Behavioral economics of corruption and its implications", *Brazilian Journal of Political Economy*, 41(1), 100-116. <https://doi.org/10.1590/0101-31572021-3104>
- Murcia, A. C., & Uysal, Ö. (2022), "Corruption, FDI, and Trade Freedom Relationship Between Turkey and Latin American Countries", *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(1), Article 1. <https://doi.org/10.54838/bilgisosyal.1081905>
- Petrou, A. P., & Thanos, I. C. (2014), "The "grabbing hand" or the "helping hand" view of corruption: Evidence from bank foreign market entries", *Journal of World Business*, 49(3), 444-454. <https://doi.org/10.1016/j.jwb.2013.10.004>
- Robertson, C. J., & Watson, A. (2004), "Corruption and Change: The Impact of Foreign Direct Investment", *Strategic Management Journal*, 25(4), 385-396.
- Sudibyo, Y. A., & Jianfu, S. (2015), "Institutional theory for explaining corruption: An empirical study on public sector organizations in China and Indonesia", *Corporate Ownership and Control*, 13(1), 817-823. <https://doi.org/10.22495/cocv13i1c8p1>
- Tatoğlu, F. Y. (2016), "Üç Boyutlu Sabit ve Tesadüfi Etkili Panel Veri Modellerinin Tahmini İçin Çeşitli Yaklaşımlar", *Eurasian Econometrics, Statistics & Empirical Economics Journal*, 2016(5), 60-70.
- Thede, S., & Karpaty, P. (2023), "Effects of corruption on foreign direct investment: Evidence from Swedish multinational enterprises", *Journal of Comparative Economics*, 51(1), 348-371. <https://doi.org/10.1016/j.jce.2022.10.004>
- Tollison, R. D. (2012), "The economic theory of rent seeking", *Public Choice*, 152(1-2), 73-82. <https://doi.org/10.1007/s11127-011-9852-5>
- Zander, T. (2021). "Does corruption matter for FDI flows in the OECD? A gravity analysis", *International Economics and Economic Policy*, 18(2), 347-377. <https://doi.org/10.1007/s10368-021-00496-4>

EXTENDED ABSTRACT

Corruption continues to be a widespread social ailment throughout the ages, weakening economic growth, social development, and political stability. While the harmful effects of corruption on social trust, political legitimacy, and ethical norms are evident, its impact on economic systems and institutions deserves comprehensive examination. Therefore, the detrimental effect of corruption on the economic fabric is widely acknowledged by academics, policymakers, and international organizations. Understanding the complex relationship between corruption and economic outcomes is vital for devising effective strategies to prevent this phenomenon and promote sustainable development.

Corruption, defined as the abuse of entrusted power for personal gain, encompasses various forms ranging from petty bribery to embezzlement of public resources and illicit financial flows. The detrimental effects of corruption on the economy arise from different channels, primarily starting with its destructive impact on public finance. When public officials engage in corrupt activities, it leads to misallocation of resources, reduced public investments, and weakened fiscal discipline. Essential infrastructure projects and vital sectors such as healthcare, education, and poverty alleviation suffer from the misallocation of limited public resources, resulting in declining social welfare and increased income inequality over time.

Furthermore, corruption hampers the growth of the private sector by distorting competition. When corruption, bribery, and nepotism violate principles of transparency, accountability, and equal opportunity, they eliminate a level playing field for businesses. This not only discourages domestic and foreign investments but also hinders entrepreneurship, innovation, and efficiency. In a corrupt environment, businesses often divert significant resources to bribes and commissions, leading to the misallocation of funds from productive activities. As a result, the overall business environment deteriorates, competitiveness diminishes, and economic outcomes remain suboptimal.

Moreover, corruption weakens the rule of law and undermines institutions, leading to economic instability. In societies where corruption is prevalent, the lack of effective legal frameworks and enforcement mechanisms hampers contract enforcement, protection of property rights, and dispute resolution. This situation increases the cost of doing business, discouraging both domestic and foreign investments and impeding economic dynamism. Additionally, weak institutions create uncertainty, deterring long-term investments and hindering technological advancements.

The impact of corruption, a phenomenon affecting all economic activities, on Foreign Direct Investments (FDI) is undeniable. FDI has long been recognized as a significant driver of economic growth and prosperity for many countries. FDI refers to investments made by a company or individual from one country into another and often involves owning or establishing business operations locally. FDI offers opportunities such as job creation, technology transfer, increased productivity, and access to new markets. Governments worldwide actively seek FDI to promote economic growth, enhance competitiveness, and support sustainable development.

Understanding the relationship between corruption and FDI is of paramount importance for policymakers, economists, and business leaders. Many academic studies in this field support the notion of corruption's negative impact on FDI, which is often referred to as the "grabbing hand" phenomenon. These studies argue that corruption increases business costs, reduces profitability, and elevates risks, thereby acting as a deterrent for FDI. Another perspective suggests that corruption serves as a "helping hand" in trade. According to this view, corruption facilitates or shortens bureaucratic obstacles in the complex regulatory process, making investment easier and, therefore, encouraging it.

The purpose of this article is to explore the relationship between FDI and corruption, taking into account regional variations and levels of development. To achieve this goal, multi-dimensional panel data analyses were conducted using data from 150 countries for the period 2012-2021.

As a result of the conducted analyses, it has been revealed that there are no regional or income-level effects on the relationship between corruption and Foreign Direct Investment (FDI). However, the presence of country-specific effects has been identified. There is a statistically significant negative relationship between corruption and FDI. A one-unit increase in the corruption perception index (indicating a decrease in corruption) leads to a 0.15 unit increase in FDI flows.

These results indicate that globally, when it comes to FDI, corruption assumes a role as a "grabbing hand" rather than a "helping hand." Therefore, it is possible to assert that corruption has an overall deterrent effect on FDI. These findings provide important insights for policymakers and the business community, demonstrating that anti-corruption strategies can be an effective tool for promoting FDI and supporting sustainable development.